

NÉHÁNY CSONGRÁD MEGYEI HATÁRNÉV ELEMZÉSE

Írta: INCZEFI GÉZA

Ha határneveink mindinkább szaporodó gyűjteményeit tanulmányozzuk, gyakran bukkanunk olyan nevekre, amelyek nyelvtani vagy más szempontú elemzésükre készítenek. E munka feltétele azonban, hogy a név mai alakján kívül annak történeti adatait is számba vegyük, továbbá a jelölt tájat és a lakosságot, a vidék nyelvjárását is megismerjük. A történeti adatok a nevek fejlődésének korábbi adatait őrzik meg, és ezért nélkülözhetetlenek a nevek elemzésekor. Például az *Őszeszek* körül élő *Mászhögy* névről régi adata alapján tudjuk meg, hogy előtagja családnev (1887: *Mász Ferencz hegy*). De arra is tekintettel kell lennünk, hogy a régebbi adatok sem mentesek a nevek változását előidéző tendenciáktól, és maguk is valamely megelőző (ismeretlen) eredeti alak módosulásai lehetnek. A határnevek történeti adatai (néhány kivételtől eltekintve) általában 200—250 évre visszanyúló levéltári eredetűek csupán, mégis igen fontosak, hiszen a rövidebb életű határneveknek néha egészen keletkezési idejéből származhatnak. A táj és az ember ismerete szintén feltétele a nevek elemzésének, hiszen nagy biztosító ereje van annak, ha a határnév jelentéstartalma és a jelölt táj jellege összhangban van. A települések lakosságának családnevei is gyakran névalkotók, és a névről szóló történeti adatokkal azonos értékű információt adhatnak. Az említett *Mászhögy* (élő változata *Mászföhögy*) név előtagjának családi eredetét az is megvilágíthatta volna, hogy a *Mász* családnév megvan az Alföldön. De a jelölt területtől már elég távol került elő, Szőregen bukkantam rá a *Mász László* névre. A vidék nyelvjárása természetesen a nevek alakjának meghatározója, azon a területen élő tájszavak pedig neveink alkotóelemei lehetnek. Ezért nagyon fontos volna, ha gyűjtőink a határneveinkről mindazt közölnék, amit velük kapcsolatban ott meg lehet tudni.

Mindezek figyelembevételével mutatom be néhány Csongrád megyei határnevünk elemzését. E munkában nem annyira a névfeltés igénye vezet, hanem inkább a határnevek elemzésekor felvetődő bonyolult kérdésekre kívánok rámutatni.

ERGETEG [érgeteg] egy mélyen fekvő szántó neve Algyőtől északra. Az Irma-major mellett haladó kisvasút kanyara övezi. A nevet ma már csak az idős emberek ismerik, de az első világháború után még általánosan használták. A jelölt terület félkör alakú mélyedés, amely áradásos időben megtelik talajvízzel, a Tisza szabályozása előtt pedig huzamosan állott benne víz. Ettől délre egy magasabban fekvő szántó neve *Ergeteghát*, mellette az ÉD-i irányú *Ergetegicsatorna* vezet el. E nevekről levéltári adatok nem kerültek elő. Az *Ergeteg* földrajzi név alapszava bizonyára az *erge* főnév, amely másfelé gyakran alkot földrajzi nevet. A mi adatunk alapján ezek elterjedési körét a Dél-Alföldre is ki kell terjeszteni. [1] MOÓR ELEMÉR [2] az *ér* főnév származékának tartja, N. SEBESTYÉN IRÉN [3] a lapp *orgo' locus areno-*

·sus consitus arboribus, sed herbis nudus; sandig' szóval egyzeti, SZABÓ DÉNES [4] a szláv *jaruga*-ból származtatja. E magyarázatok egyikébe sem lehet a név *Ergeteg* változatát beleilleszteni, holott nyilvánvalóan ugyanaz a név az alapja a mi nevünknek is. A név végén az *-eteg* képző van, amely néhány hangutánzó vagy ismeretlen eredetű szótól eltekintve igei alapszóhoz járul [5], ezért igei alapszót kell feltételeznünk. Az *ered* igére kell gondolnunk, amely a vízzel kapcsolatban gyakran használatos nyelvünkben: *elered, megered* az eső. Alapszavából továbbképzett származék az *ereget* ige, amelynek egyik jelentése (1593) 'feltör (forrás), forrásból fakad (folyó); entspringen (von der Quelle, vom Fluss' (ÚEFSz.)). Ez is a víz megnevezése. Az Alföldön olyan helyet jelöl, amelyen fakadóvíz szokott lenni. Az *ered* ige *-g* és *-e* képzős származéka az *Erege* földrajzi név, amelyet Erdélyből közöltek. [6] Ez az *-atag, -eteg* képző más földrajzi (köz)nevekben is megvan: *csergeteg* 'patak', 1339: „ad locum *Chyrgetykhath* dictum” [7], 1320: *Fizieschergeteg* [8], 1395 k.: *chergeteg* patak, 1519: k.: *čergeteg* [9], Háromszékben gyakori a *Suvatag* dűlőnév, amely a leomlott helyrészt jelöli.

HAJDOVA Deszktől északra a Holtmaros kanyarában egy szántó neve. A szerb lakosság nyelvén Deszken *Hajducsica* változata él. A terület eredetileg Marosleléhez tartozott, de a Maros éles kanyarának átvágásakor került Deszkehez. A névről a következő levéltári adatok maradtak fenn, 1782: „Diverticula ... *Hajdova*” (Csanádi Püspökség levéltára, a továbbiakban Csa. 1784/22), 1789: „*Hajdova* (Diverticulum)” (Csa. 1789/76), 1818: „*Hajdovába* vesszöt vagattam” (Csa. 1819/2), 1843: „*Hajdova*, Partos Tér, ölek 60,677; Lapos 8,250; Maros Medre 31,980; Öfzszeffen Holdak 100,907” (Csa. szám nélk.). A név kihalt összetétele: *Hajdovaihajlat*, amely az egykori élő Maros kanyarát jelölte. Egy fontos levéltári adata 1844-ből (a vízszabályozás idejéből) való: „az Ugy nevezett *Hajdova hajlatból* azon részt mely ... a ... Torontali oldalra által esik a Maros vizének mostani fél medrével mely térség 100,907 □ oleket tézen” (Csa. Maros szabályozás iratai, szám nélk.). A földrajzi név a magyar *Hajdú* családnév régi *Hajdó* alakjának szláv *-ova* birtokosképzővel [10] ellátott származéka. A név alapjául szolgáló családnév *Hajdó* alakja ma is él feljegyzésem szerint Marosvásárhelyen; a *Hajdova* pedig családnévként ismert Csehszlovákiában. A név alakjának változásáról az a feltevés, hogy a terület eredeti magyar neve *Hajdó* lehetett, amely a XVIII. században betelepülő szerb lakosság nyelvén vált *Hajdova* alakúvá. Ennek feltevését az támogatja, hogy *Makó* város nevének is élt egy ideig a XVIII. század második felében *Makova* változata, 1746: „Oppidum *Makó* alias *Makova*” (Csa. 1801/11). [11] Ez a változat terjedt el a környező magyar lakosság körében is, és általánossá vált. A környék szerb lakossága viszont újabb nevet alkotta meg más, *-ica* képzővel. [12] Így alakítanak egy nevet közösen az együtt élő népek.

HORRÓÉR ma már kihalt név, de a makói múzeumban őrzött térképek alapján meg lehetett állapítani a név jelölte ér helyét. Makótól nyugatra a Marosból kiágazó vízér volt, amely nagy kanyara után a maroslelei határ táján két ágra, a Horróérré és a Disznóérré szakadt. A névnek a levéltár irataiból a következő adatai és változatai kerültek elő, 1735: „versus Canalem *Horróér* dictus” (Csa. 1790/137 a), 1790: „a' *Horró-érnek* és *Vékony-érnek* öfzvejtvetelénél” (Csa. 1790/127), 1802: „Lacuna, et Stagna ... *Horró Ere*” (Csa. 1809/3), 1804: *Horró-Ér* (Makói levéltár, a város úrbéri pörére vonatk. iratok, szám nélk.), 1805: *Horró Ér* (Csa. 1805/18); *Hóro Ere*, *Horo Ere* (térképről), 1836: *Hóró (ér)* (Szirbik 31), 1852: *Horo Ere* (térképről), 1857: *Horó Ér* (térképről). A medrébe ásták a Gencsháti csatornát. A név differenciálódásai már kihaltak: *Horróérpártja*, 1791: „s. v. Disznó páfztor lévén, a'

gunyhója, a *Horo ér partján* volt” (Csa. 1791/41), 1861: *Hóró ér partja* (térképről), 1864: *hóróparton* (Makói levéltár, diplomok előtti publikációk, 1864–65. cs.). A Horróér menti partos terület neve volt. *Horrohát*, 1779: *Horro hátat* (Csa. 1802/107.–288), 1782: *Horro-hát* (Csa. 1805/35), *horó-hát* (Csa. 1782/22), 1789: „*Horrohát* (Diverticulum)” (Csa. 1789/76), 1790 k.: „*Hóróháti Kertészek*” (Csa. 1819/szám nélk.), 1802: „*Praediorum ... Horro hát*” (Csa. 1802/1), 1805: „*Mitsoda ... hafznát* vefzik a Gerinczeknek ezen víz között, úgy mint ... *Horrohát*nak” (Csa. 1805/20), „*Via ex Horo hát*” (térképről). A Horróér menti hátság terület neve volt. A név a *horhó*-ból származik (<*horh*-ó denom. főnévképzővel [13], amely a mi területünkön mély, vízmosta út, esetleg vízmosásos meder jelentésű volt. Az eredeti *horhó*-ból hasonulással keletkezett a *Horro*. Ez a hasonulási tendencia ma és régen is hatott a vidék nyelvében, de csak az *rl>ll*-re kihatóan: *ballang*, *pallag*, *salló*, *talló*, *kollát* korlát (1829: *kollát* fát) köznevekben, régen személynévben is, 1839: *Sarró János*. Ugyanez a hangváltozás érvényesült a *Kollát*, *Kollátfokja*, *Kollátere*, *Kolláthát*, *Kollátrétje* határneveink személynévi eredetű előtagjában, amely ma is él családnévként. Régen a személynévnek hasonulás nélküli alakja volt itt, 1470: *Korláth Simon* (BOROVSKY, Csanád vm. tört. II, 495), *Korlát Imre* (uo. I, 211). A név a latin *Conradus*-ból származó magyar *Korlát* családnév *rl>ll* hasonulással keletkezett nyelvjárási alakja. Még megemlítjük, hogy a *Pallagifokja* nevünk előtagja szintén teljes hasonulással keletkezett a *parlag* köznévből. A *Horroér* névben a hasonulás iránya előreható (mint régen a *Sarró* családnévben) a *Pallagifokja* nevünkben meg hátraható. Másfelé ismert a családnévben előreható hasonulással keletkezett *Parragi* változata is. A *Parragi* és *Pallagi* nevek ugyanannak a köznévknek más nyelvjárásból származó változatai. A *Horroér*, *Horroérpartja* és *Horrohát* neveinknek több olyan levéltári adata van, amelyben a szóközépi *r* hangot röviden jelölték, az *o*-t pedig hosszan, 1836: *Hóró (ér)*, 1852: *Horo Ere*, 1857: *Horó Ér*, 1791: *Horo ér partján*, 1861: *Hóró ér partja*, 1864: *hóró parton*. 1790 k.: *Hóróháti Kertészek*, 1805: *Horó hát*. Ebből jogosan gondolunk arra, hogy e név előtagjának pontos kiejtése *Hóró* lehetett egy időben; ebben megerősít az, hogy így írta le SZIRBIK, Makó neves régi történetírója is, aki a maga ismerte nevet pontosan lejegyezhetette kiejtése szerint. Az *rh>rr* hasonulás nem szokásos, amint a *korhol*, *korhad*, *kárhozat*, *hirhedt*-féle szavakban sem történt hasonulás. Ez a változás azonban a földrajzi névben a szó elhomályosulása után végbement, és így *Horro* alakúvá vált nevünk, majd *rr* hangja megrövidült, az *o* pedig megnyúlt, mint a *forró* mai és régi nyelvjárási *fóró* alakjában. A Szeged környéki egykori híres kocsmá neve is mindig *Fórózsombaicsárda* alakban maradt fenn a levéltár irataiban. A földrajzi nevet alkotó köznévként *hóró* alakját másutt nem jegyezték fel, csak rövid szóközépi *horó* alakban közöltek egy adatot a Somogy megyei Kapolyról (Nyr. XVIII, 568).

IGÁS a neve Makótól ÉK-re egy nagy területnek. A levéltárban sok adat van róla ebben az alakban, de változatai is előkerültek. Adatai közül csak az elsőt és a címszótól eltérőből közlünk néhányat, 1508: *Igas* (Borovszky, Csanád vm. tört. II, 247), 1629: *Igach* (uo.), 1642: *Igár* (uo), 1651: *Igar* (uo.), 1654: *Ighács* (uo.), 1660: *Ighach* (uo.), 1720: „*Praedium nuncupatum Igács*” (Csa. 1801/100), 1743: „*Praedio Igács*” (Makói levéltár, Régi iratok 59), 1744: „*Igár alias Igács* nevű Pusztában” (uo. 29), 1782: *Igács* (Csa. 1805/35). A név összetételei: *Igácsicsárda*, 1777: *igási Csárdánál* (Csa, 1777/98), 1820: *Igási Csárdában* (Csa. 1827/33), 1829: *Igási csárdának ... Igási Csárda* (Csa. 1829/5). Igás területén egy régi csárda volt. Egy 1832-ből való irat arról tájékoztat (Csa. 1832/11), hogy a híres csárdának a következő helyiségei voltak: „Boros Kamara, Bor ivó Vendég Ház, Konyha, Istálló, Kisebbszoba, Belső

pintze, Külső pintze, Pitar, Csárdás szobája”. A csárdához 22 lánccal föld tartozott (Csa. 1828/41). *Igási híd*, 1821: *Igási Hidnál* (Csa. 1821/11). Az Igásicsárda előtt az Eperjesi éren átvezető híd neve volt. Ma már kihalt név. *Igásisemlyék*, 1791: *Igási Semlyékről* (Csa. 1805/34). Valahol Igás területén egy mélyen fekvő kaszáló lehetett. A név már kihalt. *Igásiszállások*, 1792: *Igácsi Szállások* (Csa. 1792/38). A levéltári szövegből megállapítható, hogy a név az Igásicsárda környéki tanyákat jelölhette. A terület újabb neve *Igásitanya*; 1870 k.: *Igacsi tanya* (térképről). *Igásitelek*, 1803: *Igatsi Telek* (Csa. 1802/107—159. lap). Ma már ismeretlen. *Igásiút*, 1809: *Igási útig* (Makói levéltár, jkv. II, 195). Makóról Igásra, onnan Békéssámsonra vezető út neve. *Igásugar*, 1870 k.: *Igacsi ugar* (térképről). Igás körüli szántó neve, amelyet régen háromévenként pihentettek. Az Igás név onnan származik, hogy a jobbágyok az ún. igás napok úrbéri kötelezettségét leggyakrabban itt teljesítették, tehát saját vontató igás állataikkal dolgoztak az urbárium előírása szerint. A területhez közeli Makó lakosságának az ún. „igás és gyalog napok kötelezettségét” a régebbi birtokosok után a csanádi püspöki uradalom részére is teljesíteni kellett, és terhes volta miatt nagy elégedetlenséget okozott. Nevezetes volt Makó és a püspökség között 1821-ben megkötött úrbéri szerződés. [14] A névnek *Igács* változata már a XVII. század óta jelentkezik, és azóta is gyakori, még ugyanabban az iratban együtt is előfordulnak, ezért téves az a gondolat, hogy más helyet jelölt *Igás*, mint *Igács* [15]. Néhány *Igár* alakunk téves írás. Az *Igács* alak a név jelentéstartalmának elhomályosulása után a képző történetétől függetlenül keletkezett affrikáció eredményeként, tehát nem az -s képző régi -cs változata, mint *köves—kövecs*, *lyukas—lyukacs(os)* [16]. Eredetileg egy falu neve volt az Igásicsárda táján. A falu a gyulai vár bukása után a török háborúkban pusztult el, 1583-ban már pusztaként emlegetik. Templomának romjai még a múlt század végén megvoltak.

KALÁRA az 1852-ből származó térkép szerint Marosleletől DK-re a Maros kanyarában volt. Vele szemben a Maros bal partján van Klárafalva, amelynek neve Szent Klára tiszteletére épített templomától származik. [17] A falu nevének is megvan ez a nyelvjárási alakja (*Kalarafalva*, Borovszky i. h.). Klárafalva régi falu, amelynek első adata 1488-ból való („possessionem ... *Klarafalwa*”, HazOkm. V, 367); de ennél régebbi lehet, mert a falu területén honfoglaláskori és Árpád-kori leletek kerültek elő (BÁLINT, *Kataszter* 7—8, 25, 28). A ma is élő határnévről néhány levéltári adat, 1788: *Kalára* (OL.Htt. D. 10. No. 3. Vertics térképe), 1795: *Kalárába* (Csa. 1795/66), 1809: „*Kalárai Téli Legelő*” (Csa. 1814/11), 1828: „*Kalára* nevezetű Kafzállóknban” (Csa. 1828/42). A név a Klárafalva nevének átvitele, mert a falunak a Maros jobb partján is lehetett birtoka, mint sok más közeli, régi falunak, és ennek a terület névadásában is nyoma van. Ilyenek például *Gyevirét*, *Tápairét*, *Farkirét* nevek, amelyek a településsel szemben levő folyóparton jelölnek egy határrészt. Így a községek a folyón túl levő jó vízjárta legelőt, a Maros halászatát és az átkelőhelyet is biztosították. A falu neve a múltban családnévként is előfordult a vidéken; 1813: *Kalára János* (Csa. 1821/68), 1829: *Kalára Mihály* (Csa. 1829/38). A község neve válhatott családnévvé, de a nőnév is lehet a családnév alapja, mint a mi területünkön a *Sári*, *Annus* stb. családnéveknek. A Szatmár megyei Krassó vidékén is volt *Kalára* családnév (OkI Sz. kapdos címszónál). A névnek gazdag családja alakult ki, amely a név régiségének és a terület fontosságának bizonyítéka. E változatok azonban mind kihaltak. *Kaláraierdőszél*, 1857: „*Kalárai Erdő Szél* Lelei pufzta” (Csa. Maros szabályozásának iratai, szám nélk.). *Kalárai fok*, 1817: „a *Kalárai* foknak bé töltéje” (Csa. 1817/23). Ez a Marosból kiszakadó fok volt, amely több ágra szakadt, és a Nagylucstavát vízzel táplálta. *Kaláraihajlás*, 1782: *Klára-Hajlás* (Csa. 1805/35), 1790:

„*Klára hajlás* nevezetű darab Rétet” (Csa. 1790/140), 1801: *Kalárai hajlás* (Csa. 1801/15). Eredetileg a Maros régi kanyarának neve, amely a környező föld nevévé is vált. *Kaláraikaszáló*, 1839: *kalárai kaszálló* (Csa. 1839/183). A *Kalárai hajlás* más neve volt. *Kalárai nagy töltés*, 1821: *Kalárai Nagy Töltésnél* (Csa. 1820/15). Kalára mentén egy nagyobb védőtöltés neve volt a Maros mentén. *Kalárai porond*, 1838: *Kalárai Porondért* (Csa. 1840/1). A Maros nagyobb homoklerakódása volt Kalára területén. *Kalárai porondfarka*, 1839: *Kalárai Porond farkán* (Csa. 1839/182). A Kalárai porond egyik végének külön neve volt. *Kaláraisziget*, 1782: *Kalárai Sziget* (Csa. 1805/35), 1844: „az úgy nevezett *Kalari Szigetet* a Maros eddig fél medrével mely tézzen öszvejsen 32346 □ öleket” (Csa. Maros szabályozása, szám nélk.). A régi Kalárai hajlás táján a Marosban egy régi sziget neve volt. *Kalárai töltés*, 1816: *Kalárai Töltésnél* (Csa. 1819/2). A Kalára mentén épített védőtöltés régi neve. Ma csak *Marostöltés* (~*Töltés*) néven ismerik.

KINGÉC, egyes részein szikes szántó neve Marosleletől ÉNy-ra. Régebbi adatai, 1779: *Kingézt* (Csa. 1802/107—285. lap), 1798: „Horti ... in ... *Kingézt*” (Csa. 1809/3), 1830: „*Kingézi Halászatért*” (Csa. 1830/20), 1865: *Kingécz Benne* a Porgan ere fele része Benne a gazdasági út 545 hold 428 □ öl” (Csa. Maros szabályozása, szám nélk.). A földrajzi névnek több összetétele maradt fenn, de ebből csak a *Kingécidomb* él ma is. Már kihaltak: *Kingécihajlat*, 1781: *Kingézi hajlatot* (Csa. szám nélk.). Ez volt Kingécnek déli hajlata, amelynek alakját Kövesdere nagy kanyara adja meg. Az északi rész már a hódmezővásárhelyi határhoz tartozik. *Kingécikaszáló*, 1795: *Kingézi Kaszálóért* (Csa. 1795/2), 1803: *Kingézi Kaszállót* (Csa. 1803/33). Kingécnek pontosan meg nem határozható része. *Kingécisziget*, 1803: *Kingézi Szigetbe* (Csa. 1803/33), 1807: *Kingézi Sziget* (Csa. 1807/11). Kingéc területén a Kövesdér alkotta sziget lehetett. A földrajzi név bizonyára a német *Kunigunda* női keresztnévnek hosszas fejlődéssel kialakult változata. Arról nehéz valamit is mondani, hogy ki volt a névadó *Kunigunda*. A vidék története a következő összefüggéseket nyújtja: IV. Béla király leánya Kunigunda, és IV. Béla fiának, Béla hercegnek a felesége brandenburgi örgrófnő. [17] IV. Béla kapcsolata a kunokhoz közismert. Fia, István Erzsébet kun hercegnőt vette feleségül. Béla herceg, akinek a felesége *Kunigunda* ~ *Kunegunda*, pedig legerősebb támogatói a kunok voltak apja elleni viszálykodásban. [19] Kingéc Hódmezővásárhely határához közel fekszik, ahol kun települések voltak [20], a nevezetes hódtaivi csata (1280) színhelye is itt kereshető, amelyben IV. (Kun) László a feudális urakkal szövetkezve a kunokat leverte. Mindezzel nem lehet azt bizonyítani, hogy a mi nevünk az Árpád-korból való, hanem csak azt állíthatjuk, hogy a *Kunigunda* névnek itt hagyománya lehetett, esetleg későbbi főúri család nőtagja is viselhette a nevet a királyi család nevének divatjából, és a föld egyik későbbi, főúri birtokosának neve válhatott a mi területünk nevévé.

LEVELÉNY a neve Sövényházától ÉK-re 3—4 km-re fekvő szántónak. A levelétár iratai csak a múlt század óta örökítik meg a nevet, 1835: „(a) rétbén megmaradott vizeknek és Tóknak, úgy mint ... *Levelének* ... és a többi ... ezen rétbéli vizeknek fjabados Halászatját” (Mindszent—algódi uradalom iratai, a továbbiakban Ma. Ahsz. 1831—61, 19), 1846: „*Levelénre* vezető lénia uttul kezdve” (Ma. Aany. 1830—54, 15), 1852: „a'Baksról *Levelénre* vezető fásoros útra” (Ma. Akfsz. 1840—50, 5). A név kihalt összetétele *Levelényfenék*, 1836: „Árpa Vetés alá az úgy nevezett *Levelén fenékén* 20 Lántz ... Földet” (Ma. Akf. 1830—40, 81). Még élő összetételek: *Levelényfok*, 1836: „a' *Levelén fokontul* a' Kifs Tifzánál” (Ma. Akf. 1830—40, 81); *Levelényhát*, 1835: *Levelén haton* (Ma. Aany. 1830—54,8), 1855: „Ányási pusztája *Levelénhatnak* nevezett részének” (Ma. Ahbsz. 1852—62, 20); *Levelényi-*

major a volt uradalmi épület neve. A nyugati rész külön neve *Kislevelény*, a délié *Nagylevelény*. Levelény területét minden oldalról erek, fokok veszik körül, a *Kis-tisza* meg nagy kanyarával övezi. A dűlő környéke mélyen fekszik, és áradásos időben a fakadó víz ma is könnyen előnti a vidéket. Ilyenkor sokáig áll rajta a víz, és nem terem benne semmi. Régen, a Tisza szabályozása előtt egész tengerré vált a táj áradáskor. Mikula József helybéli lakos 1955 őszén úgy tájékoztatót, hogy 1876-ban a major bejárókapujánál 150 cm magasan állt a víz. E vidék vízjárta voltáról szakemberek is nyilatkoztak. Július közepén, „midőn a Tisza már megtérőben volt”, akkor látta HANUSZ ISTVÁN a vidéket, de „a rétségi pár tanyának ekkor is még csak nádfedele látszott ki a vízből”. 1876-ban 18 ezer holdnyi területet késő őszig borított az ár, sőt 1877-re is maradt belőle víz alatt 2000 hold, amelyről rendkívüli lassan tért vissza az ár. [21] Az 1835-ből való adat szerint Levelény ekkor még az uradalom bérbe adott halászározó, tava a mai szántóföld. Úgy látszik azonban, hogy egyes részeit szárazság idején abban az időben is szántották, mert az 1836-ból származó idézetben (l. *Levelényfenék*) árpavetés alá adja bérbe az uraság. Mindezek alapján a földrajzi nevet régi víznévnek kell tartanunk, eredetileg egy ingóláp neve volt ezen a vidéken. A név alapszava azonos a *leveg* ~ *lebeg* ige alapszavával az ismeretes *lev* ~ *leb* hangfestő igenévszóval [22] akárcsak a *Lebő* Szeged mellett. [23] A *lev*-igenévszó tőhöz járult az -l deverbális főnévképző, mint a *lepel*, *fogoly* (R. *fogol*), *fonal* származékokon, vagy akár a *levél* (*levelet*) Blatt főnévhez. Ugyanilyen származék a régi *lehel* 'anhelitus, ausdünstung' (NySz.) ugyanazon fő változatának, a *leb*-és a *lev*-tövek származéka. A *Levelény* végén az -ny kicsinyítő képző van, amely földrajzi neveinken gyakori. Ez a képző van a Levelényhez közeli, ma már kihalt *Gyümölcsény* nevében.

MARÁSZTA Algyőtlő É-ra kb. 5 km-re levő mély fekvésű szántó neve. Róla fennmaradt levéltári adat, 1786: „Baktó és *Morászta* nevezetű Nád, Gyükény (!) és Káka termő rét” (Ma. Aufkv. 1786. 1 (e). A név összetétele már csak a levéltárból került elő: *Nagymarásztafenék*, 1853: „a Gyevífoknak bal partján esendő Rétségből azon rész, a melly mindjárt a torkolatnál kezdendő *Nagy Marásztafenék* é fok között egészen a fokban jelenleg álló rekesztig terjed” (Ma. Ahsz. 1831—61. 12.) A név ma már igen szűk körben ismeretes, csak az öregek emlékeznek rá. A levéltárs adatokból kiviláglik, hogy vízjárta rét volt, amelyen nád, gyükény és káka termett, ezért jogosan gondolunk arra, hogy vízrajzi névvel van dolgunk. Hangalakja után ítélve a *marásza* (háló) valamilyen romlott alakjának gondolhatnánk, azonban kétszer is előkerült a levéltárból ebben az alakban, sőt a név alapjául szolgáló köznévre is van adat a levéltárból. Egy 1853-ból való bérleti szerződésben olvashatjuk: „A' Gyevi foki halászatért a' nagyobb víz áradásokkal gyakorolható, *Weifz*, *Morászta*, és szigony mellesleges halászatokkal együtt 1420 pengő forintra alkudva”. (Ma. Ahsz. 1831—61—12). Ugyanabból az évből származó más bérleti szerződésben a *marásza-háló* neve is előkerült: „ezen réti térségen nagyobb árvizek alkalmával a' *Veifszel*, *Méttel*, és *Marászával*, avagy szigonnyal véghez vihető halfogási módok is megengedtetnek” (Ma. Ahsz. 1831—61. 12. Vö. Herm. Halk. 811). Ez az adat igazolja, hogy a *marásza* (háló) nevet is ismerték, tehát más szó a *Marászta* alapja, nem a *marásza* romlott alakja. Valamilyen halászóeszköz, hálófajta nevére gondoltam, amely a földrajzi név alapjául szolgálhatott, mint amilyen a mi területünkön a *Kecehalom*. Szakirodalmunkban a szó nyomára nem tudtam rábukkanni, de a Nyr. V. kötetében (521 és innen a MTsz.-ban) egy közlemény szerint a Dráva mellékén *marasztó* a neve egy nagyszemű hálónak, amelyben a nagyobb hal magát belekeveri. Talán arra gondolhatunk, hogy az eredetibb *marászta* alaknak téves (népetimológiás) formája a

közölt *marasztó*. Ha ez igaz, akkor a német *Morast* iszap-ból való származtatását (felhasználását is figyelembe véve) indokoltnak vélem. A név végén az *-a* hang rejtélyes, hacsak nem járulékhangnak fogjuk fel, mint a szláv eredetű *parázsa*, a német eredetű *bonta*, *fáklya*, *gléda*, *hajdina*, *kurta*, *rása*, *saroglya* [24] és a *bibere* [25] szóban.

PANNA vagy PANA Maroslele és Tápé határán fekvő szántó neve. Már korai adat van róla, 1478: *Pana* (Borovszky i. m. 119); néhány levéltári adat, 1738: „*Panár* vágott nádat ... *Pana* a Bogdányon belől vagon” (SzL.T. iratok 1757), 1828: „*Hor*tulani *Pannenses*” (Csa. 1828/22), 1865: *Pana* (Csa. Maros szabályozása iratai, szám nélkül.). A név összetételei: *Pannafarkaere*, 1832: „*Panna Farka ere* (Csa. 1832/305). Egy ér neve volt azon a területen, ma már kihalt. *Pannahát* vagy *Panahát*, 1776: *Panahát* (Csa. 1777/94 a), 1777: *Pannahát* (Csa. 1777/94), 1810: *Panahátért* (Csa. 1810/1), 1843: „*Pana háti* lakosnak” (Csa. 1843/98), 1857: *Pannahát* (Csa. Maros szabályozása, szám nélkül.). Pannának hátság, dombos része. *Pannalapossa* vagy *Pannahát-lapossa*, 1781: *Panna Lapossa* (Csa. szám nélkül.). Pannahát melletti mlyéfkövésű terület. Az Anna keresztnévnek *Panna* alakjából való származtatását bizonytalanná teszi, hogy többször fordul elő *Pana* alakban a régebbi nyelvben, és a környező régi lakosság is így használja. A hosszú mássalhangzó rövidülésére intervokális helyzetben a vidék nyelvében kevés példa van; ilyen a *Makoserő*, *Makosház*, *Makosköz* Szeged határában; ezért nem gondolhatunk arra, hogy megrövidült a szóközépi hang. A név szláv eredetére kell gondolnunk, mert a szláv *pěna* 'a víz habja, schaum' [26] hangtani és jelentéstani tekintetben (vízjárta rét volt) egyaránt egyeztethető vele. Azonos eredetű lehet a régi Arad megyei *Új-Panát*, régi *Panad* (1315) névvel [27]. A területnek csak kis része van lelei földön, nagyobb része a szegedi határhoz tartozott. BOROVSZKY (i. m. I) a XVI. századból ismert adatot térképén tévesen Hódmezővásárhely fölé helyezi. A vele együtt említett nevek valóban ott találhatóak, de más Pannáról nincsen tudomásunk.

JEGYZETEK

- [1] SZABÓ DÉNES: Pais-Emlk. 376—8.
 [2] SzegFüz. I, 253.
 [3] NyK. LIII, 175.
 [4] i. m. 380—83.
 [5] TMNy. 525 kk.; PAPP FERENC, Egy érdekes képző. NyK. XXIII, 419; PAIS DEZSŐ, Hervadag. MNy. LV, 238—40.
 [6] BOGÁTS, Háromszéki helynevek. A Sepsiszentgyörgyi Székely N. Múzeum Emlékkönyve, 1929., 68.
 [7] MonStrig. III, 346; MNy. LXIII, 365.
 [8] ÚEtSz. csörög címszónál.
 [9] DebrK. 616; uo.
 [10] MIKLOSICH, PON 125; Kniezsa: NévtVizsg. 23.
 [11] Vö. KNEZSA, A párhuzamos helynévadás 8.
 [12] Vö. MIKLOSICH i. m. 125; KNEZSA i. m. 11.
 [13] Vö. MTsz., CzF., OklSz., HORGER: MNy. XXII, 282; P. KOMONDOR: MNy. XXIII, 51; MÉSZÖLY: MNy. XXVII, 279.
 [14] REIZNER, Makó város tört. 63—4, BOROVSZKY i. m. II, 247.
 [15] BOROVSZKY i. m. II, 249.
 [16] Vö. BÁRCZI, Hangtört.² 163., D. BARTHA, Szóképz. tört. 107.
 [17] BOROVSZKY i. m. II, 300.
 [18] BERRÁR: MNy. XLV, 68—72; Árpád és az Árpádok 128.
 [19] GYÁRFÁS ISTVÁN, A jász-kunok tört. II, 296 kk.
 [20] Vö. GYÁRFÁS i. m. 340; SZEREMLEI II,
 [21] Term. tud. Közl. 1878, 348—9.

- [22] Vö. PAIS: MNy. 22, 349—50; MÉSZÖLY: Nyr. 74, 190.
 [23] INCZEFI: SzPF. Évk. 1955—56, 53—57.
 [24] BEKE: Nyr. 58, 78 kk.
 [25] MNy. 59, 69; TESz.
 [26] MIKLOSICH PON. 245.
 [27] Vö. ORTVAY, Magyarország egyházi földleírása I, 401.

АНАЛИЗ НЕСКОЛЬКИХ ТОПОНИМОВ ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

Г. Инцефи

Автор анализирует некоторые топонимы Чонградской области, содержащие особенные вопросы по науке об именах. Непроизводное слово *erge* нашего имени *ergeteg* выводили из славянского *jaruga-* хотя суффикс *-eteg* обычно относится к производному глагольному слову. Поэтому автор выводит его из производного слова глагола *ered*. *Hajdova* — венгерское население для названия местности употребляет производное слово старинной венгерской фамилии *Hajdó* со славянским суффиксом *-ova* хотя это название первоначально образовало сербское население из собственного венгерского имени со своим суффиксом. Сербское население позже создало новое название в форме *Hajducsica*. Так сообща формируют названия вместеживущие народы. Наше название *Horroér* имело когда-то большое семейство и первая часть его происходит из слова *horhó* с полным уподоблением, со значением глубокая промытая водой дорога или вымоина. *Igás* означает большую территорию и с XVII. века появляется в документах и вариант этого названия *Igács* даже в одних и тех же документах. Автор анализирует далее названия *Kalára*, *Kingéc*, *Levelény*, *Marászta* и *Panna*.

ANALYSE EINIGER FN VOM KOMITAT CSONGRÁD

von G. Inczeffi

Der Verfasser analysiert einige FN, die eigenartige namenkundliche Fragen vorlegen. Zum Beispiel der Namen *Ergeteg* is eine Bildung aus dem GW *erge*, dass aus dem slaw. Namen *jaruga* gedeutet wurde, wogegen *-eteg* nur Verbalsuffix ist. Deshalb glaubt er, dass dem ON das Wort *ered* (entspringen) zu Grunde liegt. *Hajdova* entstammt dem alten ungarischen FN *Hajdó*, dass die serbischen Einwohner mit *-ova* Suffix versahen. Diese Form übernahmen von ihnen die Ungaren, da bildeten die Serben die neue Form *Hajducsica*. Ferner behandelt der Verfasser die Probleme der Namen *Horroér*, *Igás*, *Kalára*, *Kingéc*, *Levelény*, *Marászta* und *Panna*.